

Zhodnocení faunistického díla **ORNITOLOGICKÉHO PODVODNÍKA** *Josefa Prokopa Pražáka*

Josef Prokop Pražák (* 22. června 1870, Hořiněves, východní Čechy – † 15. července 1904, Hořiněves) byl talentovaný ornitolog, který v letech 1894–1900 publikoval řadu příspěvků k faunistice, ekologii a systematice ptáků. Pražák strávil většinu svého života v Čechách, ale žil také jednu dobu ve Vídni, Edinburghu či na území dnešního Lvova, a to během své vojenské služby. Jeho faunistické údaje pak pochází z území Čech a Haliče, ale také z Chile a Číny. Jeho vědecké práce tak zahrnovaly ptačí exempláře z různých částí světa, ačkoliv někdy byly lokality fiktivní. O tom, jaký byl jeho příspěvek ke znalostem avifauny, pojednávají následující řádky.

Ptáci Východní Haliče

Pražák publikoval obsáhlá pojednání o avifauně Východní Haliče, tehdy část Rakouska-Uherska, dnes území patřící Polsku a Ukrajině. Tuto

lokalitu navštívil během své vojenské služby několikrát, ačkoliv dle některých pramenů nejevil o místní avifaunu nějaký zvláštní zájem. Jeho práce obsahovala mnoho nerealistických údajů o místním ptactvu, což přilákalo pozornost vídeňských ornitologů, kteří následně zdokumentovali, kolik dat v jeho práci „Ornis Ost-Galiziens“ je ve skutečnosti podvodných. Detailní analýza této práce vyústila v rychlý konec Pražákovy vědecké kariéry.

Ptáci Číny

Pražák uvedl, že od jakéhosi pana Jaworoského obdržel ptačí kolekci pocházející z provincie Chu-nan v Číně. Sbírka i dotyčný pán však nejspíše existovali jen v Pražákově fantazii. Například založil existenci údajného nového druhu timálie *Trochalopteron hennickei* na třech údajných exemplářích z této sbírky, které však byly také fiktivní.

Ptáci Chile

Pražák popsal nový druh čejky *Vanellus griseescens* na jediném exempláři ze sbírky pana Richarda Materny na území severního Chile. Podobně jako v případě Číny bylo i toto pouze výplodem Pražákovy mysli.

Ptáci Čech

Pražák napsal několik studií o ptácích východních Čech, v regionu, kde se narodil a často se během svého života vracel. Vytvořil však také seznam ptáků Čech, sepsal stručnou historii české ornitologie a bibliografii české ornitologické literatury. Kromě toho také editoval a byl spoluautorem práce Karla Kněžourka o ptácích východních Čech.

Některá svá vlastní pozorování pak přisoudil jinému ornitologovi, a to Dalimilu Vařečkovi (1867–1893). Vařečka byl mladý nadějný ornitolog, který se věnoval avifauně Písku a okolí,

avšak zemřel velmi mladý, ještě před tím, než začal Pražák publikovat své vlastní studie. Záznamy ptáků, které mu Pražák připsal, však ve Vařečkově díle „Ornis kraje píseckého“ nenajdeme. Pražák tak využil jeho jména ke zvýšení důvěryhodnosti svých vlastních dat. Všechny tyto záznamy jsou však pravděpodobně opět smyšlené.

Karel Kněžourek (1857–1921) byl uznávaný ornitolog, který si vážil Pražákova talentu a jeho ornitologických zkušeností. Později také svá díla doplňoval podle Pražákových dat a věřil jim. V roce 1893, kdy se Pražák přestěhoval do Vídně, mu Kněžourek zaslal svůj rukopis o ptácích východních Čech. Pražák ho editoval a přidal svá data a pozorování (Kněžourek & Pražák 1894, 1895). V této práci jsou však „naštěstí“ editace psané Pražákem vytištěny jako poznámky pod čarou, zatímco hlavní text je napsán hlavním autorem Karlem Kněžourkem.

Pražákovy exempláře v muzeu

Pražák daroval nejméně 234 exemplářů českých ptáků do přírodovědného vídeňského muzea Naturhistorisches Museum Wien (NHMW). Většina je tam dosud stále uložena. Tyto exempláře jsou správně identifikovány na druhové úrovni, obvykle je doplňují přesné lokality a data. Tato sbírka byla jednu dobu chápána jako pevný důkaz proti těm, kteří Pražákovým datům nedůvěřovali. Důkaz, že tato sbírka není pravá, poskytl v roce 2007 Ernst Bauernfeind, kurátor ptáků ve vídeňském muzeu, který zjistil, že údajný český exemplář *Prunella montanella* (NHMW 11423) je identický s odebraným vzorkem z oblasti jezera Bajkal kolem roku 1870, který v muzeu chyběl. V tomto případě bylo tedy zřejmé, že Pražák exemplář nejdříve ukradl a poté daroval jako svůj zpět do muzea. Tento podvod postačoval k tomu, aby byla celá jeho sbírka považována za nedůvěryhodnou. Úplné přehodnocení sbírky Pražáka v muzeu tak bude nezbytně zahrnovat porovnání jeho vzorků s těmi, které v muzeu chybí. Jaké ptačí rarity tak například ve svém díle Pražák uvádí?

Jedná se o kolpíka bílého, husici rezavou, kulíka mořského, výrečka malého, pěvušku horskou, sýkoru azurovou či špačka růžového. Pražákovy faunistické údaje byly a jsou ve všech standardních českých monografiích o avifauně obecně považovány za nedůvěryhodné nebo dokonce podvodné, ač některé jeho údaje a exempláře samozřejmě mohou být pravé. Bohužel neexistuje žádný způsob, jak rozlišit ty pravé údaje od těch zfalšovaných. Stejně jako v jiných vědách, ani ornitologie není bez podvodníků. Josef Prokop Pražák byl jedním z nich. Naštěstí pro ornitologii bylo jeho nepoctivé chování odhaleno brzy poté, co začal publikovat své práce, což mu zabránilo udělat ještě více škod než užitku.

Překlad: Tereza Kejzlarová

Zdroj:

Mlíkovský J. 2012: Faunistic work of an ornithological swindler, Josef Prokop Pražák (1870–1904): an assessment. Sylvia 48: 152–161.

